

17. Kansanhuolto

Kansanhuoltolautakunnan kertomus toiminnastaan v. 1944 oli seuraavan sisältöinen:

Paikallisen kansanhuoltohallinnon kehityksestä kertomusvuonna on mainittava, että kansanhuoltolautakuntia ja kansanhuollonjohtajia koskevat määräykset uudistettiin huhtikuun 21 p:nä annetulla asetuksella. Uudistuksen huomattavimpana piirteenä oli kansanhuollonjohtajajärjestelmän ulottaminen valtioneuvoston määräyksestä pakollisena myös kaupunkien ja kauppaloitten sekä sellaisten maalaiskuntien kansanhuoltolautakuntiin, joihin valtio ei ollut palkannut kansanhuollonjohtajaa. Tätä koskeva valtioneuvoston päätös annettiin huhtikuun 27 p:nä. Mainitun asetuksen perusteella annettiin myöskin huhtikuun 28 p:nä uusi paikallisen kansanhuollon yleinen ohjesääntö.

Säännöstelyjärjestelmän kehityksestä mainittakoon ensinnäkin kaupan säännöstelyn alalla havaittavissa ollut hankintatoiminnan keskittämispyrkimys. Niinpä kalan osalta saatettiin tähän suuntaan käypä, alueellisia hankintatoiminnan rajoituksia sisältävä järjestely voimaan uudella, huhtikuun 26 p:nä annetulla kalan säännöstelypäätöksellä. Kullekin hankintaliikkeelle määrättiin toimialue, jonka ulkopuolelta se ei saanut kalaa ostaa. Vain parhaimmille kalastuspaikoille sallittiin useamman kuin yhden hankintaliikkeen asettaa ostoasiamiehensä.

Marraskuun 19 p:nä 1942 annettu yleisluontoinen päätös, jolla kansanhuoltoministeriö oli oikeutettu rationalisoimaan tuotantoa, uudistettiin tammikuun 13 p:nä siten muutettuna että mainittuun rationalisointioikeuteen sisältyneet valtuudet kieltää uusien yritysten perustaminen ja toiminnassa olevien yritysten laajentaminen siirrettiin kertomusvuoden alussa työvoiman säännöstelyn hoitamista varten perustetulle elinkeinotoiminnan säännöstelytoimikunnalle.

Kutomateollisuuden alalla jatkuvasti vallinneen kireän raaka-ainetilanteen helpottamiseksi sekä saattaakseen sen vuoksi maaseudulla toimivat villankarstaaot tarkemman valvonnan alaiseksi ja tehostaakseen villanluovutusvelvollisuuden tarkkailua kansanhuoltoministeriö antoi helmikuun 29 p:nä päätöksen ylijäämävillan koneellisesta karstaamisesta. Nahkatilanne vaikeutui entisestään, kun Saksa vähensi sieltä Suomeen toimitettavia nahkamääriä. Tilanteen auttamiseksi vedettiin myös sianvuodat säännöstelyn piiriin. Valtioneuvoston päätöksellä kesäkuun 15 p:ltä säädettiin nimittäin, että sianvuodatkin oli määrätyin rajoituksin luovutettava nahkateollisuuden käyttöön. Nahan säästämiseksi oli ostolupien myöntäminen nahkajalkineiden ja työrukkasten ostoon yleisesti kielletty myös kesän 1944 aikana. Kotimaan karjakannan lisääntyttyä kertomusvuoden aikana lähes normaaliseksi, näytti toiselta puolen vuotien saanti syksyllä tapahtuneen suuremman teurastuksen johdosta vuoden lopussa jonkin verran helpottuvan.

Muiden tarvikkeiden jakelun säännöstelyn alalta mainittakoon ensiksikin, että kun v:n 1944 perunasato jäi heikoksi, määrättiin jo syyskesällä, että myös perunan jakelu oli säännösteltävä koko maassa. Maan suolavarastojen jatkuvasti vähentyessä ja kun niiden täydentämisestäkään ei ollut minkäänlaista varmuutta, antoi valtioneuvosto syyskuun 5 p:nä päätöksen suolan säännöstelystä, mikä astui heti voimaan. Kesäkuun 1 p:nä voimaan astuneella päätöksellä kansanhuoltoministeriö määräsi, että pesujauheiden laatu, pakkausten paino ja hinta oli yhtenäistettävä. Raakatupakan kasvanee

tuontivaikkeudet pakottivat vähentämään heinäkuun 1 p:stä lukien tupakkakorttiansiirton siihenastisesta kahdeksasta savukerasiasta kuuteen savukerasiaan tai vastaavaan määrään muita tupakkavalmisteita kuukautta kohden. Vuoden alkukuukausina jaettiin kaikissa kulutuskeskuksissa ylimääräisenä annoksena unkarilaisia halaistuja herneitä. Sittenmin viljatilanteen vaikeuduttua keväällä 1944 sisällytettiin nämä herneet leipäkorttiansiirtoon.

Kansanhuoltolautakunta

Lautakunnan kokoonpano. Kaupunginvaltuusto valitsi lautakuntaan v:ksi 1944 puheenjohtajaksi osastonhoitaja F. J. Laakson, varapuheenjohtajaksi kauppaneuvos V. Mattisen sekä jäseniksi revisori A. I. A. Bergrothin, kaupungineläinlääkäri O. W. Ehrströmin, toimittaja Y. Kaarneen, agronomi R. E. Karlssonin, rovasti F. E. Liljan, toimittaja U. L. Nurmisen, toimitusjohtaja B. G. W. Sarlinin, toimitusjohtaja G. Strengellin ja liikenneneuvoja O. H. Träskvikin. Kokoonpano oli sama kuin v:n 1943 päättyessä, paitsi että professori Schybergsonin tilalle oli valittu revisori Bergroth, joka kuitenkin elokuun 30 p:nä pyynnöstään vapautettiin lautakunnan jäsenyydestä, jolloin hänen tilalleen tuli pankin taloudenhoitaja A. E. Monnberg. Kaupunginhallituksen edustajana lautakunnassa oli sosiaali- ja opetusasiain johtaja J. W. Keto.

Jaostot. Lautakunnan keskuudestaan valitsemaan keskusjaostoon kuuluivat v:n 1944 aikana puheenjohtajana lautakunnan puheenjohtaja Laakso, varapuheenjohtajana lautakunnan varapuheenjohtaja Mattinen, kumpainenkin itseoikeutettuina jäseninä, sekä valittuina jäseninä herrat Ehrström, Nurminen ja Sarlin sekä heidän varamielinsä neiti Karlsson ja herrat Lilja ja Strengell.

Polttoainejaostoa ei kertomusvuoden aikana asetettu. Sen sijaan avusti polttoainekysymyksissä kansanhuoltolautakuntaa kaupunginhallituksen asettama polttoainetoimikunta. Sen puheenjohtajana oli pääjohtaja E. Hj. Rydman sekä jäseninä kamreeri A. G. R. Estlander, isännöitsijä S. A. Puranen, kansanhuollonjohtaja I. E. Rauhanen, johtaja K. T. Salmio ja toimittaja J. A. Savola.

Kokoukset y.m. Lautakunta kokoontui kertomusvuoden aikana yhteensä 20 kertaa. Kokouksissa käsiteltiin kaikkiaan 94 asiaa.

Kertomusvuoden aikana lautakunnan kirjeenvaihto käsitti 31 361 saapunutta ja 79 187 lähtenyt kirjettä.

Keskusjaosto kokoontui vuoden aikana yhteensä 22 kertaa ja käsitteli tällöin kaikkiaan 149 asiaa.

Kansanhuoltotoimisto

Osastot. Kansanhuoltotoimiston muodostivat kertomusvuoden aikana kanslia-, tili-, ostokortti-, ravintola-, kahvila-, siirtomaatavara-, maataloustuote-, laitos-, polttoaine-, tarkkailu-, kala-, maatalous-, vaatetus- ja pesuaineosastot sekä polttoainepäällikön kanslia. Ostokorttiosastoon kuuluivat alaosastoina Töölön, Sörnäisten ja rautatieaseman ostokorttikansliat. Kahvilaosasto yhdistettiin maaliskuun 3 p:nä ravintolaosastoon ja maataloustuote-, siirtomaatavara-, pesuaine- ja kalaosastojen sijaan perustettiin elokuun 11 p:nä tukku- ja vähittäiskauppaosasto sekä laskentaosasto.

Toimiston johto ja henkilökunta. Toimiston päällikkönä oli kansanhuollonjohtaja varatuomari I. E. Rauhanen ja apulaiskansanhuollonjohtajina varatuomari L. Ikonen huhtikuun 25 p:nä asti, jonka jälkeen virka oli avoinna, ja rahatoimiston osastonpäällikkö V. Molander maaliskuun 16 p:stä lokakuun 1 p:nä, jonka jälkeen ei virkaa vuoden loppuun mennessä täytetty. Kansanhuoltolautakunnan ja kansanhuoltotoimiston sihteerinä oli varatuomari E. K. Sirviö ja apulaissihteerinä hovioikeudenauskultantti L. O. Hemming. Kaupungin polttoainepäällikkönä oli metsänhoitaja H. J. Willman ja hänen varamielinsä metsänhoitaja P. B. Mansner.

Toimiston palveluksessa olleen henkilökunnan lukumäärä oli kertomusvuoden alussa yhteensä 184, joista 171 henkilöä oli vakinaista henkilökuntaa ja 13 tilapäisesti palveluksessa. Vuoden lopussa käsitti henkilökunta kaikkiaan 210 henkilöä, joista 176 henkilöä oli vakinaista henkilökuntaa ja 34 tilapäisesti palveluksessa. Lisäksi oli tilapäistä henkilökuntaa ostokorttien yleisissä jakeluissa.

Toiminta. Kansanhuoltotoimiston tehtävät keskittyivät pääasiassa säännöstelyjen tarvikkeiden jakelun järjestely- sekä valvontatoimenpiteisiin.

Huoneistot. Toimiston päätoimipaikka oli Hallituskadun talossa n:o 17 (Mikonkadun talossa n:o 9), ostokorttiasasto Aleksanterinkadun talossa n:o 16—18 ja ostokorttikansliat Kammiokadun talossa n:o 11 ja Hämeentien talossa n:o 35 sekä sotilasostokorttikanslia ostokorttien ja ostolupien jakelua varten lomalla oleville helsinkiläisille sotilashenkilöille rautatieaseman rakennuksessa.

Ostokorttien jakelu. Yleisiä ostokorttien jakeluja suoritettiin kolme, nimittäin tammi-kuussa, toukokuussa ja syyskuussa, jolloin vastaavasti helmikuun 1 p:nä, kesäkuun 1 p:nä ja lokakuun 1 p:nä voimaan tulevat kaikkiaan 5 700 331 eri ostokorttia jaettiin, kuten seuraavasta yhdistelmästä tarkemmin ilmenee:

Korttilaji	Tammikuussa			Korttilaji	Tammikuussa		
	jaettuja kortteja, kpl	jaettuja kortteja, kpl	jaettuja kortteja, kpl		jaettuja kortteja, kpl	jaettuja kortteja, kpl	jaettuja kortteja, kpl
A ₁	12 431	12 622	13 700	M ₁	187 569	177 175	180 194
A ₂	14 725	11 262	10 105	M ₂	45 829	36 461	37 831
B	137 752	128 009	130 904	M ₃	7 949	8 458	9 700
C	45 505	42 010	45 241	M ₄	10 676	19 018	21 263
D	26 318	26 842	31 728	O ₁	—	239 688	—
E	9 167	8 974	11 879	R ₁	239 852	218 524	222 910
F ₁	239 854	218 669	223 985	R ₂	42 081	41 435	42 358
G ₁	129 634	122 354	132 825	Y ₁	90 631	87 592	95 064
				Y ₂	150 224	133 072	133 968
Yht.					1 390 197	1 532 165	1 343 655

Edellä mainitut ostokortit jaettiin eri henkilöryhmille seuraavasti:

Viljatuotteiden ja ruokaherneen hankkimiseen oikeuttavista ostokorteista A₁-kortti annettiin v. 1941 tai sen jälkeen syntyneille lapsille; A₂-kortti v. 1935, 1936, 1937, 1938, 1939 tai 1940 syntyneille lapsille; B-kortti v. 1932, 1933 tai 1934 syntyneille lapsille ja henkistä tai keveää ruumiillista työtä tekeville ja muille leipäkortin saantiin oikeutetuille, joista ei ollut toisin määrätty; C-kortti a) raskaanpuoleista ruumiillista työtä tekeville miehille ja naisille, b) vuorotyössä oleville, kevyttä ruumiillista työtä tekeville, joilla ei ollut tilaisuutta ruokailuloman aikana lämpimän ruoan saantiin, c) v. 1928, 1929, 1930 tai 1931 syntyneille lapsille ja d) naisille, jotka äidinmaidonkokoamiskeskukseen päivittäin luovuttivat 250—1 000 gr rintamaitoa; D-kortti a) raskasta ruumiillista työtä tekeville miehille ja raskasta tai erittäin raskasta ruumiillista työtä tekeville naisille, b) raskaana oleville naisille ja c) naisille, jotka äidinmaidonkokoamiskeskukseen päivittäin luovuttivat yli 1 000 gr rintamaitoa; sekä E-kortti a) erittäin raskasta ruumiillista työtä tekeville miehille ja b) lokakuun 1 p:nä voimaan tulneiden ostokorttien jakelussa myöskin kansanhuoltoministeriön erikseen määräämään ammattiryhmään kuuluville erittäin raskasta ruumiillista työtä tekeville naisille. V. 1928, 1929, 1930 tai 1931 syntyneille annettiin heidän ammattiaan vastaava leipäkortti, v. 1929, 1930 tai 1931 syntyneille kuitenkin enintään D-kortti. V. 1932 tai sen jälkeen syntyneille annettiin leipäkortti yksinomaan iän perusteella.

Ravintorasvojen hankkimiseen oikeuttavista ostokorteista annettiin F-kortti kaikille niille, jotka ovat oikeutetut saamaan ostokortit; G₁-kortti F-kortin lisäksi a) yksi kappale v. 1926 tai sen jälkeen syntyneille lapsille, b) yksi kappale niille, jotka tekivät raskaanpuoleista, raskasta tai erittäin raskasta ruumiillista työtä tai olivat sellaisessa vuorotyössä, jossa ei ollut tilaisuutta ruokailuloman aikana lämpimän ruoan saantiin, c) kaksi kappaletta raskaana oleville tai imettäville naisille, d) naisille, jotka äidinmaidonkokoamiskeskukseen luovuttivat rintamaitoa, e) yksi kappale sellaisten perheiden äideille tai heidän sijaisilleen, joihin kuului vähintään neljä sellaista v. 1926 tai sen jälkeen syntyntä lasta, joilla oli oikeus saada leipäkortti sekä f) sairaille henkilöille lääkärintodistuksen perusteella.

Maidon hankkimiseen oikeuttavista ostokorteista annettiin M₁-kortti niille henkilöille, joista ei ollut toisin määrätty; M₂-kortti v. 1926 tai sen jälkeen syntyneille lapsille; M₃-

kortti lapsille sen kalenterikuukauden loppuun saakka, jolloin he täyttivät toisen ikävuotensa; M₄-kortti M₁- tai M₂-kortin lisäksi a) kaksi kappaletta raskaana oleville tai imettäville naisille, b) sairaille henkilöille lääkärintodistuksen perusteella ja c) lokakuun 1 p:nä voimaantulleita kortteja yksi kappale naisille, jotka luovuttivat rintamaitoa äidinmaidonkokoamiskeskukseen.

Ostojärjestyskortti O₁ annettiin kaikille varsinaisen ostokortin saantiin oikeutetuille henkilöille.

Lihan ja lihanjalosteiden hankkimiseen oikeuttava R₁-kortti annettiin kaikille liha-kortin saantiin oikeutetuille henkilöille; R₂-kortti R₁-kortin lisäksi a) raskasta tai erittäin raskasta ruumiillista työtä tekeville henkilöille, muuten yksi kappale, paitsi helmikuun 1 p:nä ja kesäkuun 1 p:nä voimaan tulleita kortteja erittäin raskasta työtä tekeville kaksi kappaletta ja b) sairaalle henkilöille lääkärintodistuksen perusteella.

Kansanhuoltoministeriön erikseen määräämien tarvikkeiden hankkimiseen oikeut-tava yleisostokortti Y₁-kortti annettiin seuraaville, varsinaisen ostokortin saantiin oi-keutetuille, tupakkavalmisteiden hankkimiseen oikeuttavaa ostokorttia pyytäneille henkilöille: a) v. 1922 tai sitä ennen syntyneille miehille ja v. 1918 tai sitä ennen syntyneille naisille, jotka olivat aikaisemminkin saaneet tupakkavalmisteiden hankkimiseen oikeut-tavan ostokortin eivätkä olleet sitä luvattomasti luovuttaneet toiselle taikka vaihtaneet sen sijasta annettavan lisäsokerimäärän hankkimiseen oikeuttavaan ostokorttiin, b) puolustuslaitoksen muonassa vähintään kuusi kuukautta olleille v. 1925 tai sitä ennen syntyneille miehille heidän anottuaan ostokortteja ensi kerran sen jälkeen, kun he olivat lakanneet olemasta puolustuslaitoksen muonassa ja c) v. 1918 tai sitä ennen syntyneille naisille, joilla jatkuvasti lokakuun 1 p:stä 1942 alkaen puolustuslaitoksen muonassa olleina ei ollut ollut oikeutta saada tupakkavalmisteiden hankkimiseen oikeuttavaa osto-korttia, heidän anottuaan ostokortteja ensi kerran sen jälkeen, kun he olivat siirtyneet puolustuslaitoksen muonasta; ja Y₂-kortti niille yleisostokortin saantiin oikeutetuille, joille ei annettu Y₁-korttia.

Ostoluvat. Ostolupia eri tarvikemäärien hankkimiseksi myönnettiin seuraavasti:

	Ostolupia, kpl	Tarvikemäärä		Ostolupia, kpl	Tarvikemäärä
Anodiparistoja ...	528	528.00 kpl	Margariinia tai		
Antrasiittia	125	379.00 hl	paistinvoita	3 698	5 135.00 kg
Bensiniä	5 078	48 015.00 ltr	Marmelaadia	605	7 303.00 »
Eläinrasvoja	801	6 623.00 kg	Mustaa peltiä	8	75.00 »
Emakkoja	1	1.00 kpl	Naulakortteja	171	—
Galusiittia	5	230.50 kg	Nauloja	7 444	37 584.90 »
Hartsioöljyä	1 198	15 902.50 »	N. K. lannoite-		
Hedelmiä	26	633.00 »	seosta	96	101 353.00 »
Heinää	160	71 190.00 »	Pellavaöljyä	428	278.50 »
Hiehoja	1	1.00 kpl	Perunajauhoja	532	4 069.00 »
Hiilimurskaa	160	688.00 tonnia	Perunoita	2 522	8 623 875.00 »
Jalkineiden va-			Polkupyöriä ren-		
kuutusostolu-			kaineen	60	60.00 kpl
pia	33 828	33 828.00 paria	Polkupyörären-		
		jalkin.	kaita, ulko-	745	745.00 »
Juustoa	180	6 320.00 kg	Polkupyörären-		
Kahvimaitoa	10 393	2 510 129.00 ltr	kaita, sisä-	467	467.00 »
Kahvinvastiketta	18 156	418 214.00 kg	Polttopuita	59 740	125 442.00 m ³
Kalaa	558	11 242.00 »	Poronlihaa	40	4 835.00 kg
Kanoja	71	191.00 kpl	Porsaita	499	626.00 kpl
Karbiidia	114	114.50 kg	Puhelinparistoja .	402	402.00 »
Kivihiltä	725	3 026.00 tonnia	Rehukauraa	638	136 347.25 kg
Koksia	4 501	90 486.00 »	Rokkoainetta koe-		
Kutomatarvikk. .	76 977	4 886 673.00 pistettä	eläimiä varten .	40	40.00 kpl
Lampaita	99	106.00 kpl	Ruskohiiltä	150	321.00 tonnia
Lehmiä	18	18.00 »	Saippuaa	14 512	22 677.75 kg
Leseitä ja jauhoja	855	7 120.50 kg	Sakariinia	871	55 263.00 gr
Lihaa	7 553	20 383 724.00 mk	Seissii	709	15 702.00 kg
Lihaa koirille	698	1 385.65 kg	Separaattoreja	4	4.00 kpl
Luita	703	4 880.00 »	Separaattorilevyjä	1	15.00 »
Maidonkuljetus-			Siemenhernettä ..	529	611.25 kg
astioita	76	1 008.00 kpl	Siemenkauraa	3	686.00 »
Maitoa	16 817	4 736 292.30 ltr	Siemenperunaa ...	3	3 110.00 »
Makeisia	76	3 662.00 rasiaa	Siemenvehnää	4	91.00 »

	Ostolupia kpl	Tarvikemäärä		Ostolupia kpl	Tarvikemäärä
Siitoskarjuja	1	1.00 kpl	Teurasporsaita	797	833.00 kpl
Sinkkipeltiä	99	779.80 kg	Timotein siemeniä ..	4	1 018.50 kg
Sokeria	9 835	83 905.00 »	Tupakkaa	134	63 949.00 pistettä
Stocker-sekoitusta ..	90	864.00 tonnia	Tärpättiä	1 797	3 717.40 kg
Suodatinpusseja ..	742	9 626.00 pistettä	Valopetroolia	4 594	18 803.00 ltr
Suolaa	2 532	140 465.00 kg	Viljatuotteita	36 374	3 820 247.00 kg
Suopaa	63	381.05 »	Voita (meijeri-) ...	3 631	105 582.00 »
Säästövernissaa...	266	610.50 »	Voiteluaineita	7 097	5 718.45 »
Taksia	1 367	139.10 »	Vuohia	3	4.00 »
Taskulampunpa- ristoja	31 915	31 915.00 kpl	Yhteensä	376 743	—

Ostolupia antoi laitososasto 57 330, maatalousosasto 20 411, polttoaine- ja kuljetusosasto 129 784, ravintolaosasto 58 413 ja vaatetusosasto 110 805.

Säännöstelyrikkomukset. Tarkkailuosasto teki kertomusvuoden aikana poliisilaitokselle 390 ilmoitusta säännöstelymääräysten rikkomisesta.

Kustannukset. Kertomusvuoden aikana lautakunnan toiminnasta aiheutuneet kustannukset nousivat yhteensä 11 943 196 mk:aan.

Tähän sisältyivät m.m. ensimmäisen yleisen ostokorttien jakelun kustannukset 772 323: 75 mk, toisen jakelun kustannukset 675 345: 75 mk ja kolmannen 783 818 mk. Kaupungin myöntämä määräraha käytettiin kokonaisuudessaan seuraavasti:

Menoerä	Määrärahat, mk	Menot tilien mukaan, mk	Säästö(+) tai ylitys (—), mk
Palkkiot	140 125	76 625	+ 63 500
Tilapäinen työvoima	1) 8 951 962	8 176 007	+775 955
Kesälomasijaiset	180 000	180 000	—
Vuokra	2) 561 813	561 813	—
Valaistus	47 000	59 422	— 12 422
Siivoaminen	3) 26 639	26 340	+ 299
Kaluston hankinta	75 000	74 273	+ 727
Painatus ja sidonta	200 000	91 008	+108 992
Tarverahat	500 000	466 220	+ 33 780
Ostokorttien jakelu	1 600 000	2 231 488	—631 488
Yhteensä	12 282 539	11 943 196	+339 343

1) Siitä vuoden varrella myönnettyä lisämäärärahaa 33 822 mk. — 2) S:n 2 913 mk. — 3) S:n 2 639 mk.